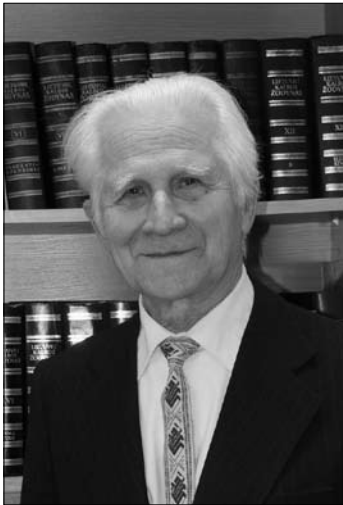

GARBINGAS ANTANO BALAŠAIČIO JUBILIEJUS

2011 m. balandžio 15 d. žodynininkui ir kalbos kultūros puoselėtoju Antanui Balašaičiui sukako 80 metų. Jubiliejaus proga Lietuvių kalbos instituto bibliotekoje buvo surengta autoriaus darbų paroda. Sukaktuvės gražiai paminėtos ir Jurbarko balandžio 27 d. vykusioje Kalbos šventėje, kur kalbininką sveikino ir pagerbė gausus būrys kraštiečių. Gruodžio 10 d. Panevėžio dailės galerijoje **Antanui Balašaičiui** buvo įteikta **Petro Būtėno** premija. Ta proga dar sykį pasidžiaukime gausiais sukaktuvinių darbais ir palinkėkime jam kuo geriausias sveikatos.

Antanas Balašaitis gimė 1931 m. balandžio 15 d. Bałnių k. (Jurbarko r.). Šeimoje augo trys broliai. Vyresnysis Petras Telviakų pradinę mokyklą pradėjo lankyti nuo 1937 m. rudens, o jaunėlis Antanas 1938 m. pavasarį mokyklos slenkstį peržengė jau išmokęs didžiąsias raides (jas per žiemą išmoko iš laikraščiais nuklijuotų kambario sienų). Baigę pradinę, abu broliai septynerius metus pėstute kasdien po penkis kilometrus žygiavo į Eŗžvilko gimnaziją ant Šaltuonės kranto. Po karo dėdė berniukams padovanojo vokiečių kareivių paliktą dviratį, kurį mindavo (o sugedus ir remon-

tuodavo) vyresnysis brolis. Karo metu Eržvilko mokykla buvo paversta karo ligonine. Išdaužyti langai, išmuštos sienos, visko trūko, o norinčių mokytis vaikų buvo daug, todėl patiems teko ir langus lopyti, ir malkomis rūpintis, ir suolus kalti. Kartu su broliu susimeistravo aukštą suolą, pastatė jį klasės gale ir abu jame sėdėjo iki pat gimnazijos baigimo (1949 m.).

Antraklasis A. Balašaitis 1942 m. gimnazijoje pirmą kartą pamatė tik ką išleistą didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* pirmąjį tomą. Tuomet gimnazistas net nenujautė, kad paskui prie šio Žodyno kitų tomų jam pačiam teks darbuotis net 25 metus. Bet kelias iki Žodyno dar buvo ilgas. Baigus gimnaziją teko metus pasidaruoti Tvėrų septynmetėje mokykloje (Rietavo r.). 1952 m. baigė Klaipėdos mokytojų institutą ir dvejus metus atidavė Kažėnos vidurinei mokyklai (Kretingos r.), kur dėstė lietuvių kalbą ir dirbo direktoriaus pavaduotoju. 1953 m. spaudoje pasirodė ir pirmoji autoriaus publikacija apie šią mokyklą. 1956 m. baigė mokslus Vilniaus pedagoginiame institute. Tais pačiais metais *Tarybinis mokytojas* išspausdino kitą jo straipsnelį – „Mintys baigiant institutą“. 1957–1960 m. buvo Lietuvių kalbos ir literatūros instituto aspirantas. Ir tada paimtos plunksnos nepadėjo – *Literatūroje ir mene* ir kituose laikraščiuose ėmė rodytis A. Balašaičio straipsnių apie rengiamą lietuvių kalbos atlasą, rašomą naują mokslinę lietuvių kalbos gramatiką, apie kalbininkų konferencijas ir išvykas į izoliuotų lietuvių kalbos tarmių plotus. Tais metais *MA Darbuose* pradėjo skelbti ir savo mokslinius straipsnius apie dialektologijos, fonetikos ir kt. terminus iš rašomos disertacijos *Lietuvių kalbotyros terminų istorija*, kurią sėkmingai apgynė 1961 m. Daugiau nei 300 disertacijos mašinraščio puslapių, dar 80 puslapių užėmė terminų istorinė ir abėcėlinė rodyklės. Disertacijos vadovas Jonas Kruopas matė, kokį rūpestingą ir stropų aspirantą apsiėmė globoti, todėl rūpinosi jį įtraukti į platesnę mokslinę veiklą – dar 1959 m. pasiūlė skaityti pranešimą sąjunginėje terminologų konferencijoje Maskvoje, o po dvejų metų leidinyje *Вопросы терминологии* skaityto pranešimo pagrindu pasirodė A. Balašaičio straipsnis. Paskui straipsniai straipsneliai pasipylė kaip iš gausybės rago. Ir ne tik apie terminus. Kaip sako pats A. Balašaitis, tapus „tėvų kalbos ir papročių sargu visam gyvenimui“, rūpintis lietuvių kalba ir kultūra tenka visą laiką (paskutinė publikacija apie *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno* (1993) redagavimą „Mokslo“ leidykloje išspausdinta 2011 m. *Gimtosios kalbos* 11 numeryje).

O tų kalbos ir kultūros rūpesčių būta ir yra visokių. Baigęs aspirantūrą A. Balašaitis liko dirbti Lietuvių kalbos ir literatūros institute Žodynų sek-

toriuje. Iš pradžių pats rašė tekstus (VIII–XII tomai), o nuo 1976 m. ėmėsi redaguoti kolegų parašytus žodyno straipsnius (buvo XI–XIV tomų redakcinės kolegijos narys). Kartu su kitais žodynininkais parengė papildytą ir pataisytą *Lietuvių kalbos žodyno* instrukciją (1963 ir 1983 m.). Vienas iš pirmųjų žodynininkų ėmė organizuoti žodžių rinkimo ekspedicijas. Nuo 1958 m. iki dabar kartotekai yra pateikęs daugiau nei 20 000 užrašytų žodyno kortelių, apėmė daugiau nei 30 vietovių ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų (ne vienas žodis parvežtas iš Zietelos, Pelesės, Ródūnios, Kamójų šnektų). Džiaugėsi kiekvienu naujai pasirodžiusiu Žodyno tomu (apie juos rašė periodiniuose leidiniuose *Bibliotekų darbas*, *Naujos knygos*, *Pergalė*, *Lietuvos pionierius*, *Kalba Vilnius*, *Mokslas ir gyvenimas*, *Gimtasis kraštas* ir kt.). Rajoniniuose laikraščiuose rašė apie kalbininkų ekspedicijas Baisogaloje, Eržvilke, Dauguose ir kitur. Ragino nenutolti nuo liaudies kalbos ir užrašyti Žodynui žodžių, kruopščiai skaičiavo Žodyno talkininkus (straipsnelius spausdino *Mūsų kalba*, *Kalbos kultūra*, *Tarybinis mokytojas*, *Kultūros barai* ir kt.; jo parašyta išsami žodžių rinkimo instrukcija 1983 m. buvo išspausdinta *Kalbos faktų rinkimo programoje* (p. 129–139).

Darbavosi ir prie kitų žodynų. Su Jonu Kruopu ir Kazimieru Gaiveniu dalyvavo *Botanikos žodyno* komisijos posėdžiuose. Kartu su Kaziu Pakalka gilinosi į Konstantino Sirvydo žodyno vandenženklis, 1976 m. šia tema abu paskelbė straipsnį *Baltisticoje*. Kai K. Pakalka 1979 m. parengė spaudai K. Sirvydo *Dictionarium trium linguarum*, A. Balašaitis jį tuoju pristatė ne viename leidinyje (apie tai rašė *Pergalė*, *Tarybinis mokytojas*, *Czerwony Sztandar*). Anotacijomis ar recenzijomis pasitiko ir kitus žodynus: Antano Lyberio *Sinonimų žodyną*, Vytauto Vitkausko *Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodyną*, Jono Petrausko ir Aloyzo Vidugirio *Lazūnų tarmės žodyną*, *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno* 3-iąją leidimą, Chackelio Lemcheno ir Jono Macaičio *Rusų–lietuvių kalbų žodyną*, A. Vidugirio *Zietelos šnektos žodyną*, Vincento Drotvino parengtą *Clavis Germanico-Lithvana* ir kitus (apie juos rašė *Gimtajame krašte*, *Naujajame dienovidyje*, *Lietuvos aide* ir kt.). Pradėjęs dirbti „Mokslo“ leidykloje, ne vieną žodyną ir pats redagavo: *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno* 3-iąją leidimą, Dominyko Urbo *Martyno Mažvydo raštų žodyną*, A. Vidugirio *Zietelos šnektos žodyną*.

1984 m. išleido mokslo populiarinąją knygelę *Žodžiai ir žodynai*, kurioje glaustai, bet informatyviai aprašė žodynų istoriją, jų tipus ir rūšis. Autorius yra parengęs ir antrąją pataisytą ir gerokai papildytą šios apybraižos leidimą. Jame dar plačiau aprašyta akademinio žodyno istorija, pateik-

ta daugiau duomenų apie jo pirmųjų tomų leidimo kliūtis, kartotekos saugojimo istoriją. Išplėsti ir kiti skyreliai, pateikta naujų faktų apie neseniai pasirodžiusius praktinius ir mokslui skirtus žodynus. Tikėkimės, kad kitais metais ši knygelė jau pasieks skaitytojus.

Kalbant apie įvairiapusę A. Balašaičio veiklą būtina paminėti ir jo kalbos kultūrai skirtus darbus. Net 18 metų (1971–1989) A. Balašaitis buvo *Mūsų kalbos* redakcinės kolegijos narys. Nuo 1962 m. *Mūsų kalboje*, *Kalbos kultūroje*, *Literatūroje ir mene*, *Žemės ūkyje*, *Buityje*, rajoniniuose laikraščiuose ir kt. buvo išspausdinta daugiau nei 100 jo straipsnių, kuriuose keltos įvairios kalbos negerovės, siūlyta, kaip jas šalinti. Autoriui ypač rūpėjo terminų lietuviškumas, iš rusų kalbos į mūsų kalbą besiskverbiančios reikšmės ir leksikos svetimybės. Konkretūs straipsnių pavadinimai atskleidžia, kaip nuoširdžiai ir atsidėjus buvo darbuotasi kalbos labui: „Dėl veiksmažodžių gauti, nuimti, įsisavinti vartojimo“ (*Žemės ūkis*, 1966, Nr. 9), „Ar sėjamąją užpilame?“ (*Mūsų kalba*, 1974, Nr. 5), „Kaip verčiame terminus“ (*Lietuvių kalbos sekcijos sąsiuvinis*, 1969, Nr. 10), „Taisyklingai vadinkime daiktus“ (*Buitis*, 1970, Nr. 10), „Už kalbos kultūrą“ (*Tarybinė mokykla*, 1964, Nr. 8) ir kt. Parašytas ne vienas straipsnis apie mokyklinių vadovėlių (matematikos, biologijos) kalbą, domėtasi netgi vaikų darželių auklėjimo programų kalba. Išleistos dvi kalbos patarimų knygelės profesinių sąjungų darbuotojams (1978 ir 1982). Visuomenei pristatyti naujai pasirodę kalbos norminimui skirti leidiniai: Aldono Pupkio *Kalbos kultūros pagrindai* (1980), to paties autoriaus sudaryti *Kalbos praktikos patarimai* (1976 ir 1985), Danguolės Mikulėnienės žodynelis *Kaip nereikia kalbėti* (1991) ir kt.

Jubiliatas niekada nepamiršo ir savo gimtojo krašto. 1966 m. vasarą dalyvavo kraštotyros ekspedicijoje Eržvilke, o po kelerių metų išleistoje *Eržvilko* monografijoje (1970) išspausdino net du savo straipsnius – „Dėl Eržvilko vardo kilmės“ (p. 196–197) ir „Eržvilkiškių tarmė“ (p. 180–187). Kas keleri metai vis paskelbdavo Eržvilkei skirtų kalbinių ar publicistinių straipsnių: „Kraštotyrininkų ekspedicija Eržvilke“ (*Kraštotyra*, 1967), „Kas davė Eržvilkei vardą?“ (*Švyturys*, 1970, Nr. 21), „Tau, brangi gimtine“ (*Šviesa* (Jurbarkas), 1970), „Ką mena Eržvilko apylinkės“ (*Tiesa*, 1971), „Pasipriešinimas okupantams Eržvilko gimnazijoje“ (*Lietuvos aidas*, 2001), „Skaistutis Šveistys – Eržvilko gimnazijos abiturientas“ (*Profesorius Juozas Skaistutis Šveistys ir jo indėlis į gyvulininkystės mokslo sklaidą*, 2009), „Kokie mes buvom, kokie sugrįžtam“ (apie Eržvilko gimnazijos IV laidos (1949) gimnazistų susitikimą po 60 metų) (*Šviesa* (Jurbarkas), 2009). Kaip tikram

savo krašto patriotui rūpėjo ne tik gimtosios apylinkės. Kartu su kolegomis parengė *Kraštotyros* straipsnių rinkinį (1966), parašė *Merkinės* monografijos (1971) anotaciją, su didele meile redagavo Juozo Maceikos monografiją apie gimtuosius Lazūnus (1998).

Nuo 1985 m. A. Balašaitį galime vadinti ir enciklopedininku. Pradėjęs dirbti „Mokslo“ leidykloje pasitiko ne vieną čia išleistą enciklopediją, vis skubėjo jas pristatyti skaitytojams (rašė anotacijas apie *Vaikų* (1994), *Kultūros paminklų* (1996), *Žemės ūkio* (1998), *Lietuvių kalbos* (1999), *Technikos* (2001), *Mažosios Lietuvos* (2010) enciklopedijas. *Mažosios Lietuvos* ir *Visuotinei lietuvių enciklopedijai* parašė daugiau nei 20 straipsnių, o dvitomį biografijų žinyną *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai* (1998–2002) papildė net keli šimtai A. Balašaičio parašytų biogramų. Šiam darbui autorius atidavė labai daug laiko ir širdies: ne tik atsidėjęs rašė biogramas, bet ir vyko į Čikagą rinkti medžiagos archyvuose, buvo vienas iš abiejų tomų mokslinių redaktorių, „Pratarmės“ ir „Pabaigos žodžio“ autorius.

Nebeskaiciuosiu, tik pasakysiu, kad visa krūva čia dar nepaminėtų knygų pasitiktą A. Balašaičio recenzijomis, anotacijomis. Kiek leidinių suredaguota, kiek apgintų disertacijų, jubiliejų, konferencijų, renginių, ekspedicijų aprašyta. Viskas sugulė į *Bibliografijos rodyklę*. Ir darbai dar nesibaigia. Tad garbaus jubiliejaus proga linkime kuo geriausios sveikatos ir stiprybės, kad darbšti ranka ir toliau nepailstų, o prieš 50 metų paimta kalbininko plunksna dar ilgai neišdžiūtų!

Gauta 2011 12 12